

**აფხაზეთის საკითხი გიორგი მერჩულის
„გრისოლ ხანძელის ცხოვრების“ მიხედვით**

**The Issue of Abkhazia in Giorgi Merchule's
„Life of Grigol Khandteli“**

დალი ბეთხოშვილი

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ახალციხე

Dali Betkoshvili

Samtskhe-Javakheti State University
Georgia, Akhaltsikhe

ABSTRACT

In the genre of Georgian hagiographical writing known as „On lives“, there are approaches suitable for the given era, where clergymen occupy a central role in organizing secular life and resolving worldly matters through the service of spiritual life. This phenomenon is exemplified in the „Life of Grigol Khandteli“, whose spiritual journey is directed towards constructive engagement with secular life, aiming to regulate it. With this kind of exploit, the rapprochement of the earthly life and life in heaven turn more visible, this synthesis transforms the existence of the country and shapes the way of its unification, based on a single cultural-state soil.

The contributions of Saint Grigol Khandteli extend beyond bridging the gap between heavenly and earthly realms; they also encompass the formation of Georgia as a unified nation. Throughout his endeavors, spanning various regions such as Samtskhe, Kartli, Tao-Klarjeti, and Abkhazia, he serves as a unifying force, bringing these „countries“ together into a cohesive state known as Georgia. The persona of St. Grigol Khandteli transcends the confines of a specific historical period, dismantling the boundaries of a single nation and uniting a fragmented society and country through the construction of churches and monasteries, the offering of prayers, the establishment of regulations, and the promotion of literacy

In the daily life of St. Grigol Khandteli, there emerges an aspiration towards universal work rather than personal gain, stemming from the harsh realities of life within the country. Ioane Sabanisdze's call for the protection of the national route of development takes on new dimensions in the ninth century and is complemented by the scholarly endeavors of Giorgi Merchule, who expands the national idea through his exploration of St. Grigoli's merits.

Grigol Khandteli becomes a unifier of the earthly and heavenly worlds, establishing order in the wilderness and fostering religious and secular life on solid foundations. These achievements are the result of his inexorable efforts and exalted

superhuman qualities, which command respect and reverence from both secular and religious spheres. The obedience and awe expressed towards St. Grigol Khandzteli's divinely ordained mission demonstrate the acknowledgment of his authority.

In Giorgi Merchule's „Life of Grigol Khandzteli“, the development of principles centered around national unity and the search for national foundations represents a significant step not only within the context of a specific era but also in a contemporary context. Previous national ideologies paved the way for the establishment of national values, the preservation of territorial integrity, and the cohesion of the nation.

St. Grigol Khandzteli integrates the „country“ of Abkhazia into the broader space of unified Georgia, bringing it into the realm of spiritual and state coexistence. Through the construction of the Ubei monastery, he establishes a center of Christian faith in western Georgia, where the king, as a statesman, governs the country not only unilaterally but also as an active participant in spiritual life. In his discourse with King Demete, St. Grigol Khandzteli emphasizes the pivotal role of the king's authority in the process of rebuilding the nation while highlighting the indispensable contributions of spiritual figures and nuns, without whom the unification, development, and progress of the country would not be able to inspire benevolent paths.

საკვანძო სიტყვები: აფხაზეთი ქართულ ჰაგიოგრაფიულ მწერლობაში, გრიგოლ ხანძთელის მოღვაწეობა, ტაო-კლარჯეთის ეკლესია-მონასტრები.

Keywords: Abkhazia in Georgian hagiographic writing, work of Grigol Khandzteli, Tao-Klarjeti church-monasteries.

ქართულ მწერლობაში ღირებულ ადგილს იკავებს მეთავე საუკუნის ჰაგიოგრაფიული ნაწარმოები – გიორგი მერჩულის „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“, რომელიც მრავალასპექტიანი ძეგლია, დღესაც არანაკლებ აქტუალური; ის მოიცავს როგორც საღვთისმეტყველო, ასევე სახელმწიფოებრივი მოწყობის საფუძვლებს, რომლის სათავეში იდგა წმიდა მამა გრიგოლ ხანძთელი, რომლის პიროვნებასა და საქმიანობაში გაერთიანდა სულიერი და ხორციელი არსებობა, ეს ერთიანობა კი აისახა სრულიად საქართველოს გაერთიანებისათვის ზრუნვაში. ნაშრომის მთავარი სიახლეა კიდევ ერთხელ წარმოჩნდეს აღნიშნული საკითხის მნიშვნელობა და ღირებულება დღევანდელობასთან მიმართებით.

გრიგოლ ხანძთელი და მისი სულიერი ძმები ღმერთის უწყებით გაემგზავრებიან ტაო-კლარჯეთის უდაბნოში, დაუსახლებელ, სულიერ არსებობას მოკლებულ ადგილას, სადაც წმიდა გრიგოლისა და მისი სულიერი ძმების დაუცხრომელი ღვაწლით, ეკლესია-მონასტრების აღმშენებლობით საფუძველი ეყრება ქვეყნის გაერთიანებას – სულიერ-სახელმწიფოებრივ ერთობას. რ. სირაძის აღნიშვნით, „გრიგოლ ხანძთელი უდაბნოთა მაშენებელია. ამის მიღმა იგულისხმება „ახალი ქართლის“ შექმნა, რომელიც თავის მხრივ გულისხმობს „მარადიული სამშობლოსაკენ“ მობრუნებას“ (სირაძე 1987: 712).

წმიდა გრიგოლ ხანძთელის ღვაწლი ითავსებს არა მარტო ზეცისა და ქვეყნის დამაკავშირებლისა და გამაერთიანებლის, არამედ საქართველოს ერთიან ქვეყნად გაერთიანების ფუნქციასაც, რაც წარმოჩნდა მისი საქმიანობის დასაწყისიდან დასასრულამდე: სამცხე, ქართლი, ტაო-კლარჯეთი, აფხაზეთი... ეს ის „ქვეყნებია“, რომლებიც ერთიანდებიან ერთიან სახელმწიფოდ და გაერთიანებულ „საქართველოდ“ ყალიბდება. ადამიანი როგორც ორი ბუნების – სოფლისა და ზესთასოფლის მატარებელი წმიდანში უფრო აირეკლა და ამ შეზავებით ნასაზრდოები გრიგოლ ხანძთელი საქართველოს სულიერ და ხორციელ გამაერთიანებლად წარმოჩინდება.

რ. სირაძის აღნიშვნით, „ახალ გმირს (ჰაგიოგრაფიულ პერსონაჟს – დ. ბ.) თავისი დროის მსოფლმხედველობა და თავისი ქვეყნის ბედი უნდა გაეზიარებინა. იგი ამაღლებული და შთაგონების მომნიჭებული სახე უნდა ყოფილიყო...“ (სირაძე 1987: 693).

წმიდა გრიგოლ ხანძთელის პიროვნება ერთ ქრონოტოპში ვერ თავსდება, იგი არღვევს „ერთი ქვეყნის“ საზღვრებს და ეკლესია-მონასტრების აღმშენებლობით, იქ აღვლენილი ლოცვით, დამკვიდრებული წეს-განგებით და მწიგნობრობით გახლენილი ერი და ქვეყანა გააერთიანა. წმ. გრიგოლ ხანძთელის ყოველდღიურ ცხოვრებაში გამოჩნდა არა პირადი, არამედ საყოველთაო საქმისადმი მისწრაფება, რაც ქვეყანაში არსებული მძიმე რეალური ცხოვრებიდან გამომდინარე იყო; ჯერ კიდევ იოანე საბანისძის „წმიდა ჰაზოს წამებიდან“ ცნობილი ხდება, რომ მერვე საუკუნიდან საქართველოში მძიმე სულიერი და სახელმწიფოებრივი ვითარება იქმნება. იოანე საბანისძე იძულებული ხდება არაბთა მომძლავრების შედეგად რწმენაშერყეულ ქართველობას შეახსენოს ეროვნული გზის დაცვის აუცილებლობა: „ჩვეულებისაგებრ მამულისა სლვისა“ (იოანე საბანისძე 1987: 445). ეს მოწოდება შემდეგ, მეცხრე საუკუნეში სხვა მასშტაბებს იძენს წმ. გრიგოლ ხანძთელის ღვაწლით განხორციელებული და რჯულის მცოდნე გიორგი მერჩულე წმ. გრიგოლ ხანძთელის ღვაწლით ეროვნულ იდეას აფართოებს: „ქართლად ფრიადი ქვეყანად აღირაცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა ჟამი შეიწირვის და ლოცვად ყოველი აღესრულების, ხოლო „კვირიელესონი“ ბერძულად ითქმის, რომელ არს ქართულად: „უფალო, წყალობა ყავ“, გინა თუ „უფალო, შეგვიწყალებ“ (გიორგი მერჩულე 1987: 591).

გრიგოლ ხანძთელი სოფლისა და ზესთასოფლის შესაკრებლად გარდაისახა, მან განსაზღვრა უდაბნოს მოწესრიგება, სასულიერო და საერო ცხოვრება მყარ საფუძვლებზე დააფუძნა, რასაც მიაღწია თავისი დაუცხრომელი საქმიანობით, ამაღლებული ზეადამიანური თვისებებით, რომლის წინაშეც სასულიერონიც და საერონიც ქედმოხრილნი არიან, გამოხატავენ მორჩილებას და მოწიწებას წმიდა გრიგოლ ხანძთელის ღვთაებრიობით მოსილი მისიის წინაშე: „ჟამთა მისთა არავინ ურჩ იყო სიტყვათა მისთა, უფროდს ხოლო ხელმწიფენი მის ჟამისანი“ (გიორგი მერჩულე 1987). აფხაზთა მეფეს ერთხელ კიდევ განურისხდება წმ. გრიგოლი. სხვა არაერთი ფაქტიცაა კურაპალატთა საქმეებში ჩარევისა; „მთავარია ის, რომ გრიგოლი მიჩნეული იყო ტაო-კლარჯეთის ქართველთა

სამეფოს ისეთ მამამთავრად, რომელიც მთელი საქართველოს მომავალს ამზადებდა და ვერვის ხელეწიფებოდა მაშინ ამგვარ მამამთავრად ყოფნა, ვერც კურაპალატს, ვერც დასავლეთ საქართველოს მეფეს და ვერც კათალიკოსს“, – წერს რ. სირამე (სირამე 1987: 715).

წმ. გრიგოლ ხანძთელმა მოახერხა ეროვნული ნიადაგის შექმნა, ერთიანი ეროვნული წიადის დამკვიდრება, საქართველოში „მრავალი ქვეყნის“ სინთეზი, გაერთიანება, ერთ ორგანიზმად ჩამოყალიბება, ერთიანი ეროვნული მწიგნობრობის კერის, კულტურის შექმნა, რაც გამოჩნდა ქვეყნის ეროვნული ერთიანობის კონცეფციის სახით: „ქართლად ფრიადი ქუეყანად...“, რომელიც ზემოთ დავიმოწმეთ. ყოველივე ეს მარტო ეროვნულ ჩარჩოებში კი არ განთავსდა, არამედ მან საყოველთაო, გლობალური მასშტაბის ღირებულება შეიძინა: საბაწმინდის განგების ჩამოტანა, იერუსალიმიდან ეკლესიის ცხოვრების წესის გადმოღება და დამკვიდრება, ამ მიზნით თვით წმ. გრიგოლის მიერ კონსტანტინოპოლში მოგზაურობა, იქაური ეკლესიის ცხოვრების წესის შესწავლა და ქართულ ეკლესიებში მისი დამკვიდრება, წმიდა გრიგოლ ხანძთელის ხელით დაწერილი „საწელიწდო იადგარი“ ... უტყუარი დასტურია მისი თაოსნობით საქართველოში გაცხოველებული სულიერ-სახელმწიფოებრივი ცხოვრების დაწინაურებისა. გიორგი მერჩულის ეროვნული ერთიანობის წარმომჩენი ფრაზა გამომხატველია ქვეყნის სახელმწიფოებრივი და სარწმუნოებრივი მთლიანობის, სულიერი ერთიანობის გზით „ქვეყნების“ ერთ სახელმწიფოში განთავსებისა. ვლ ნორაკიძის აზრით, „აქ ეროვნული სუვერენიტეტისადმი იდენტიფიკაციის ცნობიერების ორი მნიშვნელოვანი მომენტია აღსანიშნავი: მირონის კურთხევა სამშობლოში და ქართველი კაცის შეგნებაში დასადგურებული ერის მთლიანობის იდეა“ (ნორაკიძე 1995: 37).

ქართული ჰაგიოგრაფიული მწერლობის „ცხოვრებათა“ ჟანრში ახალი დროის შესაფერისი თანამედროვე მიდგომები იკვეთება, სასულიერო მოღვაწენი საერო ცხოვრების მოწყობის ცენტრში იმყოფებიან და ზესთასოფლიური საქმიანობით ამქვეყნიურ საქმეებსაც აგვარებენ. ამის გამოხატულებაა „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებად“ – წმიდა გრიგოლ ხანძთელის მოღვაწეობაც, რომლის სულიერი ცხოვრების გზა საერო ცხოვრების აღმშენებლობითი საქმიანობისკენ არის მიმართული და მის მოწესრიგებას ემსახურება. ამგვარი ღვაწლით სოფლისა და ზესთასოფლის დაახლოება უფრო მეტად იხილვება, ეს სინთეზი გარდაქმნის ქვეყნის არსებობას და სახავს მისი გაერთიანების, ერთი კულტურულ-სახელმწიფოებრივი ნიადაგის შექმნის გზას. რ. ბარამიძის აღნიშვნით, „გრიგოლის აღმზრდელმა იოანემ დიდი ცოდნის მიცემასთან ერთად მასში ჩაკირა მამულის ხსნის შინაგანი იმპულსი, ჩამოაყალიბა გიგანტური აზროვნებისა და გაქანების მამულიშვილი, რომელმაც საოცარი სიბრძნით პოვა, ნერსესაგან განსხვავებული, ახალი გზა ქვეყნის ხსნისა და თვითვე განახორციელა კიდეც ეს დიდებული მისია“ (ბარამიძე 1999: 84). მისივე შენიშვნით, „ნერსე ერისთავის კარზე აღზრდის ფაქტორმაც განაპირობა გრიგოლის დამუხტვა ფართო ეროვნული მიზნებით, რამაც უაღრესად ნაყოფიერი გამოვლენა ჰპოვა გრიგოლის მოღვაწეობაში; თვით აღმოსავლეთ

და დასავლეთ საქართველოს ერთიანობა, ერთი მიზნითა და ერთიანი საქმიანობით ცხოვრება, რომელიც ასე შთამბეჭდავდაა ასახული გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში...“ (იქვე).

ქვეყნის ერთმთლიანობა მუდავნდება საერთო და სასულიეროთა შეზავებულ თანაარსებობაში. გაბრიელ დაფანჩულის სიტყვები: „აწ ჩვენ-თანა არს ხორციელი კეთილი და თქვენ-თანა არს სულიერი კეთილი, და ესე შევზავნეთ ურთიერთას“ (გიორგი მერჩულე 1987: 541-542), ქვეყნის კეთილდღეობისათვის ერთიანი, საერთო ნაბიჯის გადადგმის მომასწავებელია.

გიორგი მერჩულის „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ ქვეყნის ერთიანობის პრინციპების შემუშავება და ეროვნული საფუძვლების ძიება მნიშვნელოვანი საფეხური იყო არა მარტო ერთი ეპოქის ფარგლებში, არამედ დღევანდელი კონტექსტშიც, წინარე ეროვნულმა ნაზრევმა დასახა გზები ეროვნული ღირებულებების დამკვიდრების, ქვეყნისა და ერის მთლიანობის ჭრილში. როგორც თვით გრიგოლ ხანძთელის ხატი არის მთლიანი და განუყოფელი, სულიერ-ხორციელის ნაზავი, ასევე არის მისი საქვეყნო საქმეები. გიორგი მერჩულის დამოძღვრით, დიდი საქმისათვის, ეროვნული და სარწმუნოებრივი იდეალებისათვის ზრუნვისას ადამიანი უპირველესად მთლიანი პიროვნება უნდა იყოს, გაორება და თვალთმაქცობა არა მარტო ადამიანის სახეს აჩენს, არამედ, საერთოდ, მისგან არაფერი სასიკეთო არაა მოსალოდნელი“, – წერს რ. ბარამიძე (ბარამიძე 1999: 91).

ქ. ელაშვილი იხილავს რა გრიგოლ ხანძთელისა და მისი სულიერი ძმების სახელდებას, აღნიშნავს, რომ „განა შემთხვევითობას უნდა მივა-წეროთ, რომ გრიგოლ ხანძთელი შეინაწევრებს იმ სამეულს (საბა, თევდორე და ქრისტეფორე – დ. ბ.), რომელთა საწოდებელშივეა გაცხადებული მათი ქრისტიანული მისია...“ (ელაშვილი 1999: 94). „და ესე ვითარსა კეთილსა განზრახვასა და გზავნასა მისსა პოვნა მოყუასნი კეთილნი შეწევნითა ქრისტეს მადლისადათა: საბა, რომელსა ეწოდა საბან, დედის დისწული მისი, იშხნისა მეორედ მაშენებელი და ეპისკოპოსი მისი, და თევდორე, ნეძვისა მაშენებელი და მამა, და ქრისტეფორე, კვირიკეთისა მაშენებელი და მამა. ესე ოთხნი შეანაწევრნა სარწმუნოებამან და საღმრთომან სიყვარულმან შეამტკიცა ერთ ზრახვად შეკრებულნი, ვითარცა სული ერთი, ოთხთა გვამთა შინა დამტკიცებული“ (გიორგი მერჩულე 1963: 252).

ღმერთის რჩეული წმ. გრიგოლ ხანძთელი თავისი სიმდაბლით და საღმრთო სიბრძნით აღვსებული ქართლს ევლინება ბიბლიური აბრაჰამის სახედ, რომელიც უძლოდა ისრაელ ერს უდაბნოში. გრიგოლ ხანძთელიც იმეორებს იმავე გზას – ტაო-კლარჯეთის უდაბნოში მთელი ქართველი ერის წინამძღვრად, მამამთავრად და ამქვეყნიურ განსაცდელთაგან გადამრჩენლად ისახება როგორც სულიერი, ასევე მიწიერი არსებობის თვალსაზრისით. როგორც გიორგი მერჩულე შეგვახსენებს: „რადთა უქმთა მათ უდაბნოთა შინა გამოზრწყინდეს სანთელი ესე დაუვსებელი, ბრწყინვალე ზედა სასანთლესა მას მაღალსა, ზეთითა მით განუპარველითა...“ (გიორგი მერჩულე 1987: 529). თავის კრებულს წინ წარუძღვა „...და მათ თანა მოდასეობისა წადიერებითა დაუტევა შეცვალებადი პატივი ქვეყანისა მოკვდავთა კაცთა სუფევისად და მოჰრიდა

ჟამიერთა და ნივთიერთა ბუნებათა, რადთა უჟამოდ იგი ნათელი უძლოდის უნივთოსა მას სამკვიდრებელსა და უცვალებელსა დიდებასა სასუფეველსა ცათასა“ (იქვე: 530).

ტექსტის მიხედვით, წმიდა გრიგოლ ხანძთელის კეთილი და ჭეშმარიტი გზის მოზიარენი იყვნენ საბა, დედის დისწული, იშხნის მეორედ მაშენებელი და ეპისკოპოსი, თევდორე, ნემძის მაშენებელი და მამა და ქრისტეფორე, კვირიკეთისა მაშენებელი და მამა. საღმრთო სიყვარულის გზაზე ოთხნი განასახიერებენ სამყაროს ერთიანობას, ერთ არსს, ერთ ზრახვად გაერთიანებულნი იღვწიან ერთი მიზნის აღსასრულებლად – აღაშენონ ეკლესია-მონასტრები მთლიანი ქვეყნის, საქართველოს მასშტაბით. მათი სულიერი ცხოვრება წარმართება წუთისოფლის ფარგლებში, რადგან ორისახე, ორბუნებოვნებასი ცოცხლე-არსებობისათვის ღმერთის მიერ არის შექმნილი და ეს ერთიანობა განუყოფელია. ამიტომაც გრიგოლ ხანძთელისა და მისი სულიერი ძმების საქმიანობა სწორედ წარმავლობის ფარგლებში ხდება მარადიულობის დასამკვიდრებლად. მათი ღვაწლი აისახა საქართველოს არა მარტო ერთი მხარის, არამედ ერთიანი, მთლიანი საქართველოს ჩამოყალიბებაში: „ქართლად ფრიადი ქვეყანად აღირაცხების...“ იოვანე საბანისძის მიერ წამოწყებული ეროვნული გზა განავრცო, განავითარა და სრულყოფილებაში მოიყვანა წმ. გრიგოლ ხანძთელმა თავის მოწაფეებთან ერთად. ამ თვალსაზრისით მისი კრებულიდან უნდა გამოვყოთ წმ. გრიგოლის სულიერი ძმები – თევდორე და ქრისტეფორე, რომელთაც უდაბნოს წინამძღვართან, გრიგოლ ხანძთელთან ერთად დააარსეს ეკლესია-მონასტრები ქვეყნის მასშტაბით, რომელმაც განსაზღვრა სულიერი და სახელმწიფოებრივი ცხოვრების შეზავება და დამკვიდრება.

აღნიშნულ სულიერ-სახელმწიფოებრივ ცხოვრების წარმართვაში წმ. გრიგოლთან ერთად უდიდესი ღვაწლი გასწიეს მისმა სულიერმა ძმებმა – თევდორემ და ქრისტეფორემ, რომელთაც თავს იღვეს დამოუკიდებლადაც დაეარსებინათ ეკლესია-მონასტრები ტაო-კლარჯეთისაგან მოწყვეტილ სხვა მხარეში, კერძოდ, აფხაზეთში. როგორც გიორგი მერჩულე გვამცნობს: „...თევდორეს და ქრისტეფორეს აქვნდა გულსა მათსა საღმრთოდ შური მონასტრისა შენებისაჲ. და არა გამოუცხადეს მამა გრიგოლს განზრახვად მათი. არამედ ფარულად წარვიდეს აფხაზეთს და თანა ძმანიცა ვინმე წარჰყვეს“ (გიორგი მერჩულე 1987: 533). ჰაგიოგრაფი ავტორის მხრიდან შემთხვევითი არ უნდა იყოს ამ ფაქტის აღწერა და საგანგებოდ აღნიშვნა, რადგან უნდა წარმოჩნდეს სულიერ მოღვაწეთა სამოქმედო სივრცე, რომელშიც მოიაზრება არა დანაწევრებული, არამედ ერთიანი ქართლი, „საქართველო“; მათი სამოღვაწეო არეალის მასშტაბი კი არ ვიწროვდება, პირიქით, ფართოვდება. წმიდა გრიგოლ ხანძთელი ქართლიდან მიდის ტაო-კლარჯეთში, აფუძნებს ეკლესია-მონასტრებს, შემდეგ იღვწის მათი სულიერ-ინტელექტუალურ კერებად ჩამოყალიბებისათვის, რისთვისაც თვითონ მიემართება კონსტანტინოპოლში – მეორე იერუსალიმში იქაური სულიერი ცხოვრების შესასწავლად და წეს-განგების ჩამოსატანად და იერუსალიმში მიმავალ მეგობარს აზარებს იქაური ეკლესიის წესის გადმოღებას თავის ეკლესია-მონასტრებში დასამკვიდრებლად. ეს გზა

კიდევ უფრო ფართოვდება თევდორესა და ქრისტეფორეს წყალობით, რაც გამოიხატა „საღმრთოა შურით“ ეკლესიების გამრავლებით, მათ შორის აფხაზეთში. სანამ უშუალოდ მასზე გავაგრძელებთ მსჯელობას, შევნიშნავთ, რომ აფხაზეთში მიმავალნი სამცხეში დაიმოწაფებენ არსენს, მომავალში ქართლის კათოლიკოსს და აფხაზეთში ჩასული ძმების მოსამიებლად წასული მამა გრიგოლ ხანძთელი ეფრემს ქართლიდან, მომავალში აწყურის ეპისკოპოსს, რომლის სახელთან დაკავშირებულია მირონის ქართულად კურთხევის წესის დამკვიდრება, რამაც კიდევ მეტად განსაზღვრა ქართული ეროვნული სივრცის განმტკიცება და ქვეყნის გაერთიანების საფუძვლების მომზადება.

გიორგი მერჩულის „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ მიხედვით, თევდორესა და ქრისტეფორეს წასვლა აფხაზეთში და შემდეგ მათ კვალზე მამა გრიგოლის დასავლეთში ჩასვლა მრავალასპექტიანი ეპიზოდია, რომელმაც აჩვენა ნაწარმოების ღირებულება გეოგრაფიული, ისტორიული, სახელმწიფოებრივი, სულიერ-ინტელექტუალური, კულტურული და სხვ. თვალსაზრისით. ფაქტობრივად, წარმოჩნდა ქვეყნის ისტორიული ერთობა, გეოგრაფიული მდებარეობის სიცხადე და მისი განუყოფლობა ერთიანი ქართული ეროვნული სივრცისა, ასევე სულიერი ცხოვრების დამკვიდრების გარეშე ვერ მოხერხდება ქვეყნის მასშტაბით ერთიანი სახელმწიფოებრივი კონტექსტის შექმნა და კულტურულადაც ვერ დაწინაურდება „საქართველოს“ ცალკეული მხარე. ამ თვალსაზრისით აფხაზეთის, როგორც ცალკე „ქვეყნის“, ფარგლებში სულიერ მოღვაწეთა ჩასვლას და მათ საქმიანობას ღრმა საფუძვლები გააჩნია.

სულიერი ძმების – თევდორესა და ქრისტეფორეს მხრიდან აფხაზეთის შერჩევა ღვთის ნებით, ღმერთის სიყვარულით და ეკლესიების აშენების დიდი სურვილით მოხდა. ჩანს, მათ თავიდანვე აქვთ გაცნობიერებული საღვთო მისიის აღსრულების შესაძლებლობა და ვალი ქვეყნის წინაშე, თანაც დამოუკიდებლად, წმ. გრიგოლ ხანძთელის დახმარების გარეშე, ჩათვლიან საჭიროდ საქვეყნო საქმის კეთებას და გიორგი მერჩულის სიტყვებით: „და წარვიდეს აფხაზეთად“ (გიორგი მერჩულე 1987: 53).

თევდორესა და ქრისტეფორეს გადაწყვეტილებაში უთუოდ მოიაზრება უდიდესი სულიერი და სახელმწიფოებრივი შენების სურვილი, ვფიქრობთ, ეს ნაბიჯი გამოიზნულიც იყო და არა შემთხვევითი. ტაო-კლარჯეთისაგან დაშორებულ მხარეში – აფხაზეთში წარმოებული „ქალაქ-ყოფა“ საქართველოს მთლიანი სახელმწიფოს მოწყობას მოასწავებს. ამ საქმის განხორციელებაში მათ დაეხმარება აფხაზთა მეფე დემეტრე, რომელმაც უკან არ დაიხია, პირიქით, იქ ჩასული სულიერი ძმები დიდი პატივით მიიღო: „ხოლო მეფემან აფხაზთამან დემეტრე დიდითა პატივითა პატივ სცა და ადგილსა კეთილსა დაამკვიდრნა“ (გიორგი მერჩულე 1987: 553). სავარაუდებელია, აფხაზთა მეფე დემეტრეც ელოდება იმ დროს, როდის დადგება უკეთესი ხანა ქვეყნის აღმშენებლობისათვის და სულიერი მამების გამოჩენას დიდი პატივით ხვდება. აფხაზეთის ქვეყნისთვის და დემეტრე მეფისთვის წმიდა მამების ჩასვლა მის სამფლობელოში, ფაქტობრივად, ახალი ცხოვრების დასაწყისია, ამიტომ დემეტრე მეფე სასულიერო მოღვაწეებს გვერდში თანადაუდგება და მათ და საკუთარ სურვილებს ერთმანეთში შეაზავებს.

აფხაზეთში ფართო სასულიერო, კულტურული და სახელმწიფო-ებრივი საქმიანობა რომ უნდა დაიწყო, გამოჩნდება უდაბნოს წინამძღვრის წმ. გრიგოლ ხანძთელის გადაწყვეტილებით – წავიდეს აფხაზეთში დაკარგული ძმების მოსაძიებლად, რაც თავისთავში უკვე მოიცავს სულიერი და სახელმწიფოებრივი ცხოვრების გაფართოებას. ცხადია, თევდორესა და ქრისტეფორეს წასვლაც აფხაზეთში ეკლესია-მონასტრების ასაშენებლად და კულტურულ-სახელმწიფოებრივი ცხოვრების ასაღორძინებლად და შემდეგ წმ. გრიგოლის ჩასვლაც მარტო საკუთარი არჩევანით არაა განსაზღვრული, მასში ღვთის განგებაა ჩარეული და ის არის წინამძღოლი უცხო გზაზე გასავლელად. გიორგი მერჩულე გვამცნობს, რომ როგორც კი მამა გრიგოლ ხანძთელი შეიტყობს თევდორესა და ქრისტეფორეს წასვლას აფხაზეთში, მაშინვე გადაწყვეტს წავიდეს მათ მოსაძიებლად... „გრიგოლი შეწუხნა ფრიად და თანაწარიყვანნა ოთხნი ძმანი და წარვიდა ძიებად კრავთა მათ რჩეულთა მწყემსი იგი კეთილი“ (გიორგი მერჩულე 1987: 533). ამ ერთ ფრაზაში მრავალი აზრი იკითხება. შეწუხნა, ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ წმ. გრიგოლისთვის ძნელი აღმოჩნდა იმის გაცნობიერება, რომ მისგან დამოუკიდებლად თევდორემ და ქრისტეფორემ გადაწყვეტეს „სხვა ქვეყანაში“ წასვლა სულიერების დასამკვიდრებლად. მეორეც, ეს ნაბიჯი არც ისე იოლი იყო დაქუცმაცებულ ქვეყანაში; წმიდა გრიგოლის მიერ ოთხი ძმის წაყვანა მათ მოსაძიებლად სიმბოლური დატვირთვის მატარებელია. ქრისტიანულ მწერლობაში ოთხი – სამყაროს ერთიანობის საფუძველია, აქედან გამომდინარე, გრიგოლ ხანძთელი თავიდანვე განსაზღვრავს მის მიერ დასახულ გზას და მიზანს, რომელსაც გარკვეული შედეგი ექნებოდა. იგი ჩადის იმ ქვეყანაში, რომელიც მთლიანი საქართველოს ნაწილი ხდება; ბიბლიური აბრაჰამის მსგავსად, წმ. გრიგოლი აფხაზეთში ჩასვლით მთელი ერის მხსნელად, ეროვნულ გამაერთიანებლად წარმოისახება. „მწყემსი კეთილი“ ხდება არა მარტო სულიერი ძმების, არამედ მთელი ერისა და სახელმწიფოებრივი ერთიანობის მოთავე.

გზად მიმავალმა გრიგოლ ხანძთელმა ძმების მოძიების გზაზე ქართლის სანახების გავლით იპოვა „ეფრემ ყრმა“, შემდეგში ეფრემ მაწყვერელი, რომლის სახელთან დაკავშირებულია მნიშვნელოვანი ეროვნული ფაქტი – მირონის ქართულად კურთხევის უფლების მოპოვება. ეს ფაქტიც არაა შემთხვევითი, რადგან „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ ნაჩვენებია ყოველი ქვეყანა მნიშვნელოვანი ისტორიული დოკუმენტები და წყაროებია საქართველოს ისტორიული და გეოგრაფიული ვითარების დასახატავად, დაქუცმაცებული საქართველო როგორ იკვრებოდა, ერთიანდებოდა ერთ წრედ, რისი საფუძვლებიც უკვე დაწყებული იყო სასულიერო პირებისა და ცალკეულ მეფეთა ღვაწლის შედეგად.

წმ. გრიგოლ ხანძთელი ჩადის აფხაზეთში, მიდის მეფის წინაშე, რადგან მეფე ქვეყნის გამგებელია, პირველი პირია და უცხო ქვეყნის მეფესთან მისვლა მეფის პატივიც არის და სულიერი მოღვაწისაც. მეფეც „ზე აღდგა და წინამოეგება და სიმდაბლით მოიკითხა, რამეთუ ზარი აჰხდა მადლთაგან სიწმიდეთა მისთაჲსა და დიდებულებისაგან პირისა მისისა. რამეთუ ვითარცა პირი მოსე წინამსწარმეტყველისაჲ იყო დიდებულ ამის ნეტარისაჲცა ხატი მადლითა ღმრთისაჲთა“ (გიორგი მერჩულე

1987: 534). სიმდაბლე ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი სათნოებათაგანია ქრისტიანისათვის, მორწმუნე ადამიანი სიმდაბლის გარეშე სულიერ, ქრისტეს გზაზე სლვას ვერ განახორციელებს... სიმდაბლით დემეტრე მეფემ გამოხატა მოწიწება და პატივისცემა, ჯერ ერთი, სულიერი მოძღვრის წინაშე და მის უპირველესობას აღიარებს, მეორეც, როგორც უცხო სტუმრის წინაშე „თავის“ ქვეყანაში და მისი დაფასების აუცილებლობა გამოხატა. ამ მომენტში, რა თქმა უნდა, ნათლად ჩანს მეფის, როგორც პიროვნებისა და სახელმწიფო მოღვაწის, მხატვრული სახე, რომელშიც გაერთიანებულია სულიერი ცხოვრებისა და სახელმწიფოებრივი ინტერესების ორიენტირები, რომელთა გათიშულობა ქვეყნის მოწყობას შეუშლის ხელს, ამიტომ დემეტრე მეფე, ფაქტობრივად, ახალ ნაბიჯებს დგამს ქვეყნის სულიერი და სახელმწიფოებრივი მოწყობის თვალსაზრისით; ვფიქრობთ, დემეტრე მეფემდე მიღწეული იყო ხმა, უწყება, ცნობა წმიდა მამის, მისი წმინდა საქმიანობის შესახებ. წმ. გრიგოლ ხანძთელის პიროვნება შედარებულია მოსე წინასწარმეტყველთან, რომლის ხატი-სახე ღვთიური მადლით იყო განზრწყინებული; დემეტრე მეფე მამა გრიგოლის ჩასვლას აფხაზეთში ხელს კი არ უშლის, პირიქით, სიკეთით ხვდება, რადგან ქვეყანა რომ განვითარდეს, აღორძინდეს, ჩაკეტილი სივრცე ვერ მოაწესრიგებს ამ პრობლემას, აღორძინებისათვის უთუოდ საჭიროა სხვა სივრცე, რომელიც განითავსებს სახელმწიფოს მოწყობის ნათელ გზას და პერსპექტივას.

ნეტარმა გრიგოლ ხანძთელმაც, მეფისაგან მოკითხვის შემდეგ, შეაქო მეფის პიროვნება, მისი მისია ქვეყნის წინაშე და როგორც გიორგი მერჩულე წერს: „წმიდამან განგრძობილად ულოცა“ (გიორგი მერჩულე 1987: 534); ლოცვას, უმნიშვნელოვანეს ქრისტიანულ სათნოებას ზოგადად დიდი ადგილი ეთმობა „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“, რადგან ქრისტიანული სათნოებით გამოიხატოს ღმერთისა და ადამიანის, სოფლისა და ზესთასოფლის მჭიდრო კავშირი, რადგან სამყაროც ისეთივე განუყოფელი ორბუნებოვნების მომცველია, როგორც ზოგადად არსებობა და, მით უმეტეს, უფალი, რომელმაც სულიერ-მატერიალურის შეზავებით აჩვენა სიცოცხლის მარადიულობა და ეს განცდა განათავსა ცოდვითმოსილ წუთისოფელშიც. ამავ დროს, ლოცვის სათნოებით წმ. გრიგოლ ხანძთელმა აფხაზეთის სამყარო გაასულიერა, ახალი შინაარსით დატვირთა: უფლის მიერ წარგზავნილი წმ. გრიგოლი აფხაზეთის წინაშე იქცევა სულიერ წინამძღვრად, რომელმაც ერი სულიერ დაღუპვას უნდა გადაარჩინოს. სწორედ ამ მისიას იტვირთავს ნეტარი გრიგოლ ხანძთელი.

აფხაზეთის მეფე წმ. გრიგოლს ჰკითხავს მის ქვეყანაში ჩასვლის მიზეზს: „ვინაჲ არს მიზეზი...“ (გიორგი მერჩულე 1987: 534). სავარაუდებელია, დემეტრე მეფე ხვდება, რისთვის არის ჩასული წმ. გრიგოლ ხანძთელი, მაგრამ დაზუსტებისათვის წმ. მამისაგან უნდა მოისმინოს პასუხი, როგორც პირველი მოძღვრისაგან და შესაბამისად გადადგას შემდეგი ნაბიჯები... წმიდა გრიგოლი მოახსენებს მეფეს მისვლის მიზეზს და სთხოვს, „მოვიდენ ივინი ჩვენდა“ (გიორგი მერჩულე 1987: 534). ცხადია, წმ. გრიგოლმა უწყის, რომ სხვა ქვეყანაში ჩასულს თვითონ კი არა, ჯერ მეფეს ეკუთვნის პირველი ნაბიჯების გადადგმა, წინააღმდეგ შემთხვევაში თავის უფლებებსაც იტოვებს, რაც გამოჩნდა მეფისაგან უარის

მიღების შემთხვევაში. დემეტრე მეფის პასუხში: „არა მოსრულ არიან აქა ეგვეითარნი მონაზონნი, რომელთასაცა ბრძანებს სიწმიდე შენი“ (გიორგი მერჩულე 1987: 534), ერთგვარი გაბედულებაა ღმერთის მონაცვლე ხატის წინაშე ამქვეყნად, სადაც წარმოჩნდა მეფე სულიერ ცხოვრებას მოკლებულ გაამპარტავებულ პიროვნებად, რომელიც ცდილობს წმ. გრიგოლის მისიის საღვთო სიბრძნესაც ჩაუკვირდეს და საკუთარი თავიც გამოსცადოს ამ ძნელ, ჭირვეულ გზაზე. როგორც კი წმ. გრიგოლი განურისხდება დემეტრე მეფეს და პირდაპირ მოსთხოვს ძმათა გამოჩენას, ჩანს უფლის ყოვლისშემძლებლობა, მისი ღვაწლის („შრომის“) უპირატესობა საერო ხელისუფალთან შედარებით; მეფემ ეს იგრძნო და მაშინვე ბრძანა „მოყვანება ძმათა ძათ“ (გიორგი მერჩულე 1987: 534). ამ შემთხვევაშიც მეფე სასულიერო ცხოვრების უპირატესობის მორჩილი ხდება და მორჩილება, ქედის მოხრა იგივე საღვთო, წმინდა გზაზე დადგომას მოასწავებს.

ძალიან საინტერესოა წმ. გრიგოლისა და სულიერი ძმების – თევდორესა და ქრისტეფორეს შეხვედრის სცენა, რომელშიც მთელი სისავსით სულიერი ცხოვრების არსი და მადლი იკვეთება და წარმოაჩენს სულიერ მოღვაწეთა სახეებს, მათ სათნო ცხოვრებას, სიკეთით და ცრემლით აღვსილს, სინანულის განცდას რომ იტევს, ისევ საღვთო გზას რომ არ მოსწყდეს ადამიანი. „და ვითარ იხილეს მამად გრიგოლ, შეუვრდეს ცრემლით. ხოლო წმიდამან მან აღადგინა და შეიტკბნა სიყვარულით და ჰმადლობდა ქრისტესა პოვნისა მათისათვის...“ (გიორგი მერჩულე 1987: 534). წმ. გრიგოლ ხანძთელის მისია უფლის მსგავსად ადამიანის განსაცდელში არმიტოვება, მოძიება და დალოცვაა. წმ. გრიგოლ ხანძთელმა კი არ მიატოვა, არამედ აფხაზეთში ჩასვლით თანადგომა და კურთხევა არ მოაკლო ძმებთან ერთად აფხაზეთის მხარეს. მეორე ასპექტითაც შეგვიძლია გავიაზროთ წმ. მამის ჩასვლა თავის ძმებთან „სხვა“ ქვეყანაში – ეს არის გზა, უფლის გზა, ეკლით, განსაცდელით მოფენილი, რომლის დაძლევით უნდა დამკვიდრდეს სიკეთე... საფიქრებელია, წმ. გრიგოლი თვლის, რომ ამ მისიის აღსრულება თევდორესა და ქრისტეფორეს გაუძნელდებოდათ, ან კიდევ სჯერა მათი შესაძლებლობის და მხოლოდ ამაში დარწმუნება სჭირდება. იგი რომ კეთილი განზრახვით არის ჩასული, ჩანს გიორგი მერჩულის ფრაზაში: „აღადგინა და შეიტკბნა სიყვარულით და ჰმადლობდა ქრისტეს...“ წმ. გრიგოლი კმაყოფილია თავისი შრომის ნაყოფის – თევდორეც და ქრისტეფორეც მის ნათელ გზას ადგანან და სულიერი მოძღვრის წმინდა საქმეებს აღრმავებენ. თევდორესა და ქრისტეფორეს გათავისებული აქვთ „უდაბნოს ვარსკვლავის“ მწყემსობა, თავისი მისია, მოინანიებენ საქციელს – გრიგოლის დაუკითხავად წასვლას და „შეუვრდეს ცრემლით“, რითაც წარმოჩნდება მათი ღრმა სულიერი ცხოვრება, სიმდაბლე, ქედის მოდრეკა უდაბნოს უპირველესი მაშენებლისა და მოძღვრის წინაშე, რაც გამოიხატა სინანულით სავსე ცრემლში, რომელიც მოინანიებასთან ერთად ცოდვის გაცნობიერების, ასევე, სიწმინდის, განწმენდის, სიკეთის მომასწავებელია. ტექსტის მიხედვით, მათ დიდი სიხარული გამოხატეს, გრიგოლს კვლავ რომ შეხვდნენ და ამით აღიარეს მასთან ერთობა-განუყოფლობა, ერთიანი, მთლიანი საქართველოს შენების სურვილი ახლაც და სამომავლოდ.

დემეტრე მეფისათვის ცხადი ხდება, რომ ქვეყნის, სახელმწიფოს აღმშენებლობისა და გაერთიანების გზაზე ეკლესია-მონასტრების

დაფუძნება უპირველესი და მნიშვნელოვანია, ამიტომ თავის ქვეყანაში წმიდა მამების ყოფნას ამ მისიის აღსასრულებლად დაუბრკოლებლად ხვდება და მამა გრიგოლს შესთავაზებს, უფრო სთხოვს, აფხაზეთში ააშენოს მონასტერი, რისთვისაც წმ. გრიგოლს უთმობს იმ ადგილებს, რომელიც მას მოეწონება სამონასტრედ: „აწ ბრძანე და მოვიხილნეთ მრავალნი ადგილნი აფხაზეთისანი და, სადაცა სიწმიდემან შენმან ინებოს, მონასტრად აღვაშენოთ ადგილი იგი“ (გიორგი მერჩულე 1987: 535).

დემეტრე მეფემ და წმ. გრიგოლმა მოინახულეს ყველა ადგილი, განსაზღვრული სამონასტრედ, რომელიც, საფიქრებელია, ვრცელი სივრცის დამტევი იქნებოდა, მაგრამ უდაბნოს წინამძღვარსა და ქალაქმყოფელს, „არა სთნდა“ სამონასტრედ. სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმულია შეხედულება, რომ წმ. გრიგოლი უბრალოდ თავს არიდებს სახელმწიფოებრივად აფხაზეთში ეკლესია-მონასტრების აგებას, მაგრამ, ვფიქრობ, ეს თავშეკავება იმით უნდა იყოს განპირობებული, სანამ შესაფერის ადგილს არ ჰპოვებს ჭეშმარიტი სულიერი ცხოვრების დასამკვიდრებლად. წმ. გრიგოლი აფხაზეთის მეფეს განუცხადებს: „არა არს მიწად, არცა წყალი ქვეყანასა ამას, სადამცა მონასტერი აღეშენა. რამეთუ ტალანტი მონაზონისად მარხვად არს და ამას მიწასა ზედა ვერ ეგების მარხვად სულისაგან ხორშაკისა მაკვდინებელისა“ (გიორგი მერჩულე 1987: 535). წმ. გრიგოლ ხანძთელი ჯერჯერობით ვერ ხედავს სულიერი ცხოვრების წარმართვისათვის საჭირო ადგილს, სადაც არათუ ამქვეყნისაგან დაშორებული, არამედ მასთან სიახლოვით არსებული სამოღვაწეო ადგილი უნდა შეერჩიათ, სადაც ცხოვრების წყაროა დასადგურებული, ხორშაკი, უსიცოცხლო, სულის მაკვდინებელი ადგილი ვერ შეეწევა მოკვდავთ სიცოცხლეს. სავარაუდოა, უდაბნოს მოძღვარი ღმერთის განგების უწყების მოლოდინშია და შესაფერის დროსა და ადგილს ელოდება, ვინაიდან ამქვეყნიური მეუფის – დემეტრე მეფის გამორჩეული ადგილი ვერ იქნება სულის საყდარი, მიუხედავად იმისა, რომ წმ. გრიგოლს უტოვებს არჩევანს... გრიგოლ ხანძთელს წინასწარ ექნებოდა გათვლილი მონასტრის აშენება „სხვა“ ქვეყანაში, როდესაც ის ძმების მოსაძიებლად წავა აფხაზეთში, რაც გამოჩნდება უბის ეკლესიისათვის შეწირული წიგნებით, ე.ი. ის მზად მიდის შესაფერისი მისიის აღსასრულებლად, ან კიდევ, საფიქრებელია, წმ. გრიგოლს სურდა თევდორესა და ქრისტეფორეს მოემიათ სამონასტრე ადგილი და მხოლოდ მათი ძალისხმევით ყოფილიყო აგებული მონასტერი, რომელიც გამოავლენდა, ფაქტობრივად, უდაბნოს წინამძღვრის ღვაწლს მის სამძოში განხორციელებულს. ფაქტია, თევდორესა და ქრისტეფორეს წვლილი დიდია, მათ გაარღვიეს და გააფართოვეს საქართველოს სახელმწიფოებრივი სივრცე და ხელი შეუწყვეს ქვეყნის ეროვნულ მთლიანობას, რომელშიც უპირველესი როლი სულიერი კულტურის დაფუძნებას ერგო წილად.

აფხაზეთა მეფე დემეტრე წმ. გრიგოლს მიმართავს თხოვნით, ეს ქვეყანაც მისი სულიერი აღმშენებლობის მოწილე, მთლიანი საქართველოს ეროვნული ერთიანობის თანაზიარი გახდეს: „არა სამართალ არს კეთილთა თქვენთაგან უნაწილობად ამის ქვეყანისად“ (გიორგი მერჩულე 1987: 535). აქ ნათლად იკვეთება დემეტრე მეფის მაღალი სახელმწიფოებრივი

აზროვნება და მასშტაბი, მისი როგორც პიროვნებისა და სახელმწიფო მოღვაწის ინტერესები, რაშიც აღნიშნულია აუცილებელი საჭიროება, რომ აფხაზეთში სულიერი ცხოვრებაც დამკვიდრდეს, გახდეს ნაწილი იმ საერთო ქვეყნისა, რომელსაც საქართველო ჰქვია. ქვეყანა, სადაც პირველივე საუკუნეებიდანვე თავს იჩენს ქრისტიანული რწმენა, უდიდესი კულტურა თავისი კულტურულ-საგანმანათლებლო კერებით, მწიგნობრობით, ეკლესია-მონასტრების აღმშენებლობითი საქმიანობით, გამორჩეული სახელმწიფოებრივი არსებობით... ეს საფუძვლები VIII-IX საუკუნეების საქართველოში ფართო მასშტაბს იძენს და საჭიროებს ვრცელ არეალში განთავსებას, რასაც მოწმობს წმ. მამების ჩასვლა აფხაზეთში და დემეტრე მეფესთან ერთად უშურველი საქმიანობის განვრცობა-გაღრმავება როგორც სულიერ-ინტელექტუალური, ასევე სახელმწიფოებრივი მოწყობის თვალსაზრისით.

აფხაზეთი მეფის დემეტრეს უშუალო თანადგომითა და ინიციატივით ეკლესიის აშენების სურვილი, ჩემი აზრით, გაჩნდა დასავლეთ საქართველოს ამ მიწაზე სულიერი მამების ჩასვლის შემდეგ; უკვე მის დღის წესრიგში გარკვეულმა ცვლილებებმა იჩინა თავი, დადგა აფხაზეთის არსებობაში „სხვა“ ცხოვრების დამკვიდრების საჭიროება, ამიტომ მეფე წმ. გრიგოლს სთხოვს ეკლესიის აშენებას, რითაც მეფე აღიარებს იმას, რომ აფხაზეთი ისეთივე ნაწილია საქართველოსი, როგორც დანარჩენი, რომელსაც სულიერი აღშენებით უნდოდა გამაგრება-განმტკიცება ერთიან საქართველოს სივრცეში განსათავსებლად. ამ საქმიანობის სათავეში წმ. გრიგოლთან ერთად მეფე – ამქვეყნიური ხელმწიფე დგას, რომელსაც კარგად ესმის, რომ სულიერ-ხორციელის შეზავებით არის შესაძლებელი ქვეყნის „აღშენება“. მეფის გამორჩეულობა ჩანს წმ. მამებთან განშორების ეპიზოდში, კერძოდ, შეკითხვაზე, აფხაზეთიდან წამოსვლისას მეფე ჰკითხავს წმ. გრიგოლს, როგორი ადგილია ტაო-კლარჯეთი, წმ. გრიგოლი თავის პასუხში ასე მიმართავს მეფეს: „– ღმრთისმსახურო მეფეო...“ (გიორგი მერჩულე 1987: 535), მეფეც კი ჯერ საღვთო სიბრძნის განმასახიერებელია, ღმრთის გზაზე მდგომი და მისი სწავლების აღმსრულებელია და შემდეგ – მიწიერების მსახური.

წმ. გრიგოლიც აღარ აყოვნებს და „სარწმუნოებისაებრ მეფისა, აღაშენა მონასტერი და უწოდა სახელი მისი უბეა“ (იქვე), რომლის მამასახლისად დაადგინა იერუსალიმიდან მოსული წმიდა კაცი ილარიონი, რომელსაც თან ჰქონდა წმინდა წიგნები. აქ რამდენიმე საგულისხმო ფაქტია გასათვალისწინებელი, კერძოდ, „აღშენება“ პირდაპირი მნიშვნელობის გარდა ნიშნავს სიკეთის მოფენას, სიკეთით აღვსებას (გავიხსენოთ ამავე ნაწარმოების მიხედვით წმ. გრიგოლისადამისი დედის შეხვედრის ეპიზოდი: მამა გრიგოლმა „და აღაშენა ფრიად სანატრელი იგი მოხუცებული“ (იქვე: 570), – წერს გიორგი მერჩულე), ილარიონის, როგორც იერუსალიმიდან ჩამოსული წმ. მამის, უბედს ეკლესიის წინამძღვრად დადგინებით, ფაქტობრივად, ხაზგასმულია არა მარტო მისი განსწავლულობა და წმინდა საქმიანობა, რომ გამართლდეს მისი მამად კურთხევა ეკლესიაში, არამედ ისიც, რომ აფხაზეთის ეკლესიაც ძველი ქრისტიანული წესით იარსებებდა, ამ წყაროზე დაეფუძნებოდა და გააგრძელებდა სასულიერო

ცხოვრებას. მრავლისმეტყველია აგრეთვე წმიდა წიგნების მოხსენიება, რითაც მინიშნებულია გაშლილ მწიგნობრულ კულტურაზე, რომელმაც მოიცვა სრულიად საქართველო. ცნობილია, რომ წმინდა წიგნები ქართულ სინამდვილეში ჯერ კიდევ პირველივე საუკუნეებიდანაა საგულვებელი, რის შესახებაც ცნობებს გვაწვდის იაკობ ხუცესის „წმიდა შუშანიკის წამება“ (და არა მარტო) და ამ პერიოდისათვის ჩამოყალიბებული მაღალი აზროვნება ამის დამადასტურებელია. „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ მიხედვით კი წმიდა წიგნები გამრავალფეროვნებულია, „სხვა“ ქვეყანაშიც იმკვიდრებს ადგილს, ეს კი კულტურულადაც იწვევს ქვეყნის გაერთიანებას, სულიერი ცხოვრების მასშტაბი ფართოვდება და მწიგნობრობაც ვრცელ არეალს იძენს. ამავე დროს, არა მარტო იერუსალიმიდან ჩამოტანილ წიგნებს, არამედ წმიდა გრიგოლი უბის მონასტერს შესწირავს საკუთარ წიგნებსაც, სავარაუდოდ, მეტად ქართულს. ყოველივე ამან განსაზღვრა ამ მონასტრის წმინდა ქრისტიანული რწმენისა და მწიგნობრობის კერად ჩამოყალიბება. სავარაუდოდ, სხვა წიგნებთან ერთად, წმ. გრიგოლს ექნებოდა საკუთარი ხელით დაწერილი წიგნები, რასაც სწირავს მონასტერს. წიგნები, ქრისტიანული მოძღვრების სწავლებასთან ერთად, ამავე დროს, იქნებოდა ეკლესიის ცხოვრების განმსაზღვრელი წესდება, რომელზეც უნდა დაეფუძნოს ერთიანი განგებულება და ცხოვრება საქართველოს ფარგლებში არსებული ეკლესია-მონასტრებში სულიერი ცხოვრების დამკვიდრებისათვის.

მონასტრის აშენების შემდეგ დადგა სულიერი მამებისა და აფხაზთა მეფის დემეტრეს განშორების ჟამი, რომელიც საგულისხმო შტრიხებს მოიცავს. მეფეს აინტერესებს წმიდა გრიგოლისაგან მოისმინოს სარწმუნოდ ტაო-კლარჯეთის „ქვეყნის“, საქართველოს სხვა ნაწილის, ისტორიული, კულტურული, გეოგრაფიული ვითარების გასაგებად და, რაც მთავარია, იქ არსებული ეკლესია-მონასტრებისა და, ზოგადად, ტაო-კლარჯეთში დაფუძნებული სულიერ-მატერიალური ცხოვრების შესახებ. ტაო-კლარჯეთი, გრიგოლ ხანძთელის აღწერით, „ღმერთმან დასაბამსავე დაბადებისასა უკანადასათა ჟამთა დაჰჰადა იგინი მონაზონთა სამკვიდრებელად და ყოველთა ქრისტიანეთა შესავედრებელად ორკერ-ძოვე...“ (გიორგი მერჩულე 1987: 556). ღმერთმა მისცა ნება მორწმუნე მეფეებს ქვეყანაში ეკლესია-მონასტრების აშენებისა და ამქვეყნიურობის მთავრად დაადგინა, რადგან ისინი შემკობილი და შემოსილი არიან საღმრთო სიბრძნით, „ხოლო სარწმუნონი და ჭეშმარიტნი მონაზონნი ქვეყანასა ზედა არა ვისსა ხელმწიფებასა ქვეშე არიან. ვინადგან მოჰრიდეს საშეგებელთა საწუთრომსათა ნებსით და აღირჩიეს ღმრთისათვის მწუხარებად ადგილთა გლოვისათა, მსგავსად პირველთა მათ მამათა წმიდათა, რომელთა სიგლახაკესა შინა დიდსა მყოფთა აღაშენნეს წმიდანი უდაბნონი...“ (იქვე: 557). საწუთროს განრიდებულნი მონაზონნი იგლოვენ წუთისოფლის სატანჯველს, მის წარმავლობას და ცოდვებს, ამიტომ ისინი (მონაზონნი) აშენებენ სულიერ, რწმენის საყდრებს უქმი, უსიცოცხლო ადგილის ფარგლებში ღმრთის დასამკვიდრებლად, ხოლო ხელმწიფენი ემსახურებიან მათ კეთილ საქმეებს და „თანამონაწილე იქმნებიან საფასეთა უხვად მიცემითა“, - ეუბნება წმ. გრიგოლი დემეტრე მეფეს, - ვითარცა-

ესე დღეს დიდებულებამ შენმან მეფობამან განამდიდრა სიგლახაკე ჩვენი ფრიადითა კეთილითა და ყოვლადვე მოზიარე ხარ ლოცვასა ჩვენსა თანა“ (გიორგი მერჩულე 1987: 557).

წმ. გრიგოლ ხანძთელმა აფხაზეთის „ქვეყანა“ ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოებრივ სივრცეში განათავსა, სულიერ-სახელმწიფოებრივი თანაარსებობის საზღვრებში მოაქცია; უბის მონასტრის აღმშენებლობით ქრისტიანული რწმენის კერა დააფუძნა დასავლეთ საქართველოში, სადაც მეფე, სახელმწიფო მოღვაწე ქვეყნის მმართველობას განაგრძობს არა ცალმხრივად, არამედ როგორც სულიერი ცხოვრების თანამოზიარეც; წმ. გრიგოლ ხანძთელმა ხაზგასმით აღნიშნა მეფე დემეტრესთან საუბარში, რომ მეფის ხელისუფლება მთავარია ქვეყნის აღმშენებლობის გზაზე, მაგრამ უპირატესია სულიერ მოღვაწეთა, მონაზონთა საქმიანობა, რომელთა ღვაწლის გარეშე ქვეყნის გაერთიანება, განვითარება და წინსვლა კეთილისმყოფელ გზებს ვერ დასახავს.

დამოწმებული ლიტერატურა

- ახალი აღთქუმად 2009: ახალი აღთქუმად უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესი, დაიბეჭდა უწმიდესისა და უნეტარესის სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის კურთხევით. თბილისი, 2009.
- ბარამიძე 1999: ბარამიძე რ., ეროვნული ცნობიერების საკითხი გიორგი მერჩულეს გრიგოლ ხანძთელის „ცხოვრებაში“, კრებ. „ლიტერატურული ძიებანი“, ტ. XX. თბილისი, 1999.
- ბარამიძე 2000: ბარამიძე რ., ზოგიერთი ქრისტელოგიური საკითხები გიორგი მერჩულეს შემოქმედებაში, კრებ. „ლიტერატურული ძიებანი“. თბილისი, 2000.
- გიორგი მერჩულე 1987: გიორგი მერჩულე, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“, წიგნში: ქართული მწერლობა, ოცდაათ ტომად, ტ. I, თბილისი, 1987.
- გიორგი მერჩულე 1963: გიორგი მერჩულე, „შრომად და მოღვაწეზად ღირსად ცხოვრებისად წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლისი არქიმანდრიტისა, ხანცთისა და შატბერდისა აღმაშენებლისა, დამის თანა კსენებად მრავალთა მამათა ნეტართად“. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. 1 (V-X სს.). რედ. ი. აბულაძე. თბილისი, 1963.
- ელაშვილი 1999: ელაშვილი ქ., წმინდა მამათა სახელდება „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ მიხედვით, კრებ. „ლიტერატურული ძიებანი“, ტ. XX, თბილისი, 1999.
- ნორაკიძე 1993: ნორაკიძე ვლ., „ვეფხისტყაოსნის“ გმირების პროტოტიპები ძველ ქართულ მწერლობაში, გრიგოლ რობაქიძის სახ. უნივერსიტეტის სამეცნიერო შრომათა კრებული, თბილისი, 1993.
- სირაძე 1987: სირაძე რ., ბოლოსიტყვა, წიგნში: ქართული მწერლობა, ოცდაათ ტომად, ტ. I, თბილისი, 1987.
- სულავა 2016: სულავა ნ., წმ. გრიგოლ ხანძთელის სარწმუნოებრივი ღვაწლი და სახელმწიფოებრივი ხედვა, VII საერთაშორისო ქართველოლოგიური სიმპოზიუმის (საქართველო ევროპული ცივილიზაციის კონტექსტში) მასალები, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2016.